

Araştırma Makalesi • Research Article

Purpose And Benefits Of Langar Practice In Sikhism

Sihizmdeki Langar Uygulamasının Amacı ve Faydaları

Mustafa KIRANATLIOĞLU¹

ARTICLE INFO

Article history:

Received: 28 November 2023

Received in revised: 22 December 2023

Accepted: 22 December 2023

Keywords:

Sikh

Sikhism

Langar

Gurdwara

Guru Nanak

Caste System

ABSTRACT

Founded by Guru Nanak in the 15th century, Sikhism is a religion that advocates the belief in one God. Sikhism emphasizes the importance of believing in God and always remembering him, but does not value formal worship. Sikhs believe that it is possible to please God by serving others and devote one tenth of their time and income to serving others. One of these services is the offering of food. In Sikh temples called Gurdwara, a kitchen is prepared to serve food to visitors. In this kitchen, food is served to everyone regardless of religion, language or race. This food, which is carefully prepared so that people of all faiths can eat, is called "langar". All guests sit on the same level on the floor and eat the same food prepared in the same utensils. For Sikhs, eating together in this way is a manifestation of opposition to the caste system and an expression of the equality and unity of all humanity. Langar also strengthens the Sikh sense of community and contributes to the promotion of Sikhism.

MAKALE BİLGİSİ

Makale geçmişi:

Başvuru tarihi: 28 Kasım 2023

Düzeltilme tarihi: 22 Aralık 2023

Kabul tarihi: 22 Aralık 2023

Anahtar Kelimeler:

Sih

Sihizm

Langar

Gurdwara

Guru Nana

Kast Sistemi

ÖZ

Guru Nanak tarafından 15. Yüzyılda kurulan Sihizm tek tanrı inancını savunan bir dindir. Sihizm Tanrı'ya inanmanın, onu daima hatırlamanın önemini vurgular fakat şekilsel ibadetlere değer vermez. Tanrıyı memnun etmenin insanlara hizmet etmekle mümkün olduğuna inanan Sihler zamanlarının ve gelirlerinin onda birini diğer insanlara hizmet etmek için ayırırlar. Bu hizmetlerden birisi de yemek ikramıdır. Gurdwara denilen Sih mabetlerinde ziyaretçilere yemek sunmak için bir mutfak hazırlanır. Bu mutfakta din, dil, ırk ayrımı gözetmeden herkese yemek verilir. Her inançtan insanın yiyebilmesi için özenle hazırlanan bu yemeğe "langar" denir. Misafirlerin hepsi yerde eşit seviyede oturur ve aynı kaplarda hazırlanan aynı yemeği yerler. Sihler için bu şekilde birlikte yemek yemek kast sistemine karşı çıkışın tezahürüdür, tüm insanlığın eşitliğinin ve birliğinin ifadesidir. Langar aynı zamanda Sihlerin cemaat şuurunu güçlendirir ve Sihizmin tanıtılmasına katkı sağlar.

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri, kmustafa@ohu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-7609-3093.

GİRİŞ

Sihizm, Guru Nanak tarafından 15. yüzyılda kurulan tek tanrılı bir dindir. Bu din Guru Nanak ve onu takip eden dokuz Sih gurusunun öğretilerine dayanır. Dünya çapında yaklaşık otuz milyon takipçisi vardır, böylece dünyanın en büyük beşinci dinidir. “Sihizm” kelimesi, Sanskritçe “öğrenci, mürit, talebe” anlamına gelen “sikh” kelimesinden türetilmiştir. Bu inancın öğretilerine inanan ve uygulayan insanlara da “Sih” denir. Guru ise, “öğretmen, öğretici, üstat” gibi anlamlara gelir. Sihler buradan hareketle kendilerini “Tanrı’nın müridi” olarak vasıflandırır; kendi dini öğretilerini ise “Guru’nun öğretisi” anlamında “gurmat” olarak tanımlarlar. Sihlere göre gurmat başka dinlerin devamı ya da karışımı değildir, ezeli vahye dayanan müstakil bir dindir (Kutlutürk, 2017, s. 34). Sihler kendi dinleri için böyle düşünseler de pek çok araştırmacı Hinduizm ve İslam’la benzer yönlerine dikkat çekerek bu oluşumun senkretik bir din olduğunu söyler (Batuk, 2020; Kıranatlıoğlu, 2023; Kurt & Aykıt, 2019; Kutlutürk, 2019; Sayım, 2001). Mesela Tanrı inancı konusunda İslam’daki tevhit ilkesine yakınlık gösterirken, ölümden sonraki hayat inancı Hinduizm’le benzerlik gösterir.

Sihizm’de tanrı bir ve tektir. Sih kutsal metinleri “tek yaratıcı” anlamına gelen “ek onkar” ifadesi ile başlar (P. Singh, 2003). Sihler, her şeyde var olan tek bir Tanrı’ya inanırlar, onun resminin ya da heykelinin yapılmasına karşı çıkarlar. Sihlere göre Tanrı’nın bir bedene bürünerek kendisini insanlara göstermesi söz konusu değildir. Bu sebeple Sihizmin Hinduizm’i eleştirdiği konulardan birisi de avatar inancıdır (Kutlutürk, 2017, s. 37).

Sihizmin esasını on gurunun kutsal metinlerde yazılı olan sözlerine inanmak ve buna uygun yaşamak oluşturur. Sihlere göre Yüce Tanrı kendini tanıtmak ve insanlara hakikati göstermek için ilahi kelamını gurulara bildirmiştir. Gurular tanrının kendilerine bildirdiği bu hakikatleri yazıya geçirerek korumuşlar ve sonra gelen insanlara aktarmışlardır (Kutlutürk, 2017, s. 35). Sihlerin kutsal kitabı Guru Granth Sahib’dir. Bu kitap yaşayan bir guru kabul edilir ve ona bir guruya gösterilen saygı gösterilir. O, bir taht üzerinde tutulur, üzerinde gölgelik vardır ve ibadet sırasında büyük yelpazelerle serinletilir. Bu ölçüde gösterilen bir saygı, zaman zaman dışarıdan bakanlar tarafından, kitaba tapınma şeklinde değerlendirilebilmektedir (Sayım, 2001, s. 86).

Sihizm Tanrı’ya inanmanın, onu daima hatırlamanın önemini vurgular fakat şekilsel ibadetlere değer vermez. Sihler çok çalışmanın, dürüst olmanın, insanlara yardım etmenin hem tanrıyı razı edeceğine hem de insanı mutlu edeceğine inanırlar. Tüm insanların eşit olduğuna inanan sihler gelirlerinin ve vakitlerinin onda birini insanlara hizmet etmek için harcarlar. Bu hizmete “seva” adı verilir. Bu hizmetin içerisinde barınma, beslenme, sağlık, eğitim hizmetleri ön sıradadır. Sih ibadet yerlerine “Gurunun evi” anlamında “Gurdwara” denir. Gurdwaralar, yukarıda sayılan hizmetleri sağlayabilmek amacıyla külliye şeklinde düzenlenir. Gurdwara’da ibadet salonundan başka yatakhane, yemekhane, revir gibi bölümler bulunur. Hizmet salonlarının çeşitliliği ve büyüklüğü gurdwara’nın büyüklüğüyle doğru orantılıdır. Beslenme hizmetinin en belirgin örneği “langar” uygulamasıdır. Sihler mabetlerinde mutlaka yemek yapılan ve servis edilen bir bölüm oluştururlar; din, dil, cinsiyet, milliyet ve kast ayrımı gözetilmeden herkese açık olan bu mutfağa ve orada sunulan yemeğe “langar” adı verilir. Bu çalışmada ‘langar’ın ne zaman ve nasıl ortaya çıktığına dair bilgi verilmiş ve Sihizm’e göre ‘langar’ uygulamasının amacı ve faydaları hakkında bazı değerlendirmelerde bulunulmuştur.

1. SİHİZMİN DOĞUŞU

Hindistan’ın İslamiyet’le ilk tanışması milattan sonra sekizinci yüzyılda Arap tüccarlar aracılığıyla olmuştur. İlerleyen yıllarda Abbasi komutanları Hindistan’a çeşitli seferler düzenlemiştir. 1000 yılından 1027 yılına kadar Hindistan seferlerini sürdüren Gazneli Mahmut bu bölgenin hâkimiyetini ele geçirmiştir. 1206-1526 yılları arasında Hindistan’da Delhi Sultanlığı hüküm sürdü. Bu dönemde İslamiyet Hindistan’da yayıldı akabinde Hinduizm’le İslamiyeti birleştirme çabaları ortaya çıktı (Batuk, 2020, s. 275). 15. yüzyılda Hindu Bakthi hareketiyle İslam tasavvufunu birleştirmeye çalışan düşünürler oldu, bunlardan birisi de Kabir’dir. Kabir, 15. yüzyılda yaşayan Hindu bir şair ve mutasavvıftır. Müslümanlarla Hinduların kardeş olduğunu, birlik ve barış

içinde yaşamaları gerektiğini düşünen Kabir'e göre Allah camide ya da Hindu tapınağında değildir, O kalptedir, kalplerin kalbindedir (Rıza, 2022, s. 162). Onun şiirlerinde, Tanrı'nın birliği, evrensel sevgi, insanların eşitliği ve dini hoşgörü gibi temalar yaygındır. Kabir'in Sih geleneğinin oluşumunda önemli bir etkisi vardır. Kabir'in şiirlerinden bir kısmı Sihlerin kutsal kitabı Guru Grant Sahib içinde yer alır.

Kabir'den sonra Müslüman bir yönetici olan Ekber (1542-1605) savunduğu tek tanrı anlayışıyla tüm dinleri bilhassa Hindistan'da yaygın olanları birleştirmeye çalışır. Kabir'in ve Ekber'in fikirleri Sihizmin kurucusu Guru Nanak'ı etkilemiştir. Hindistan'da etkili olan Çistiyye tarikatı ve Hindu Bhakti hareketinin de Sihizmin ortaya çıkışına zemin hazırladığı düşünülmektedir (Batuk, 2020, s. 276).

Sih dininin kurucusu Guru Nanak, 15 Nisan 1469'da günümüzde Pakistan sınırları içerisinde kalan Lahor yakınlarında bir köyde doğdu, küçük yaşlardan itibaren hem Hindu hem de Müslüman arkadaşları vardı, zeki ve sorgulayıcı bir çocuktü, iyi bir eğitim aldı, Kast sistemine karşı çıktı. Guru Nanak, ailesinin sığırlarını güden genç bir çobanken, köyü çevreleyen ormanlarda yaşayan Müslüman ve Hindu dervişlerle dini konuları tartışır, yalnız kalınca da meditasyon yapardı. Genç yaşta evlendi ve iki oğlu oldu. Ailesi onu muhasebeci olarak çalışmaya ikna etti. Ne aile hayatı ne de yeni işi onun manevi yaşamını aksatmadı. İyi bir Müslüman ve usta bir müzisyen olan çocukluk arkadaşı Mardana'yla dostluğu ömür boyu sürdü. Gündüzleri çalışan, sabahın erken saatlerinde ve gece geç saatlerde meditasyon yapan Guru Nanak fırsat buldukça Mardana'nın çaldığı rabab (yaylı çalgı) eşliğinde ilahiler söyledirdi. Bu sohbetler çok ilgi gördü ve birçok kişi onlara katılmaya başladı.

Bir sabah erkenden arkadaşı Mardana'yla birlikte yıkanmak için nehre giden Guru Nanak ortadan kayboldu. Köylüler her yeri aradılar ama ona dair hiçbir iz bulamadılar. Guru Nanak, ortaya çıktığında Rab Tanrı'nın kendisini aydınlattığını söyledi ve ulaştığı hakikati şu sözlerle ifade etti:

"Tek bir Tanrı vardır, O'nun adı Hak'tır, O Yaratandır, O kimseden korkmaz, nefret etmez, O asla ölmez, O doğum ve ölüm döngüsünün ötesindedir, O kendi kendini aydınlatır, O Gerçek Guru'nun lütfu ile idrak edilir. O başlangıçta Doğruydu, çağlar başladığında Doğruydu ve her zaman Doğruydu, şimdi de Doğru'dur (thegurjyot, 2021).

Bu sırada otuz yaşında olan Guru Nanak, hayatının bundan sonraki döneminde Tanrı'nın mesajını yaymak için uzun seyahatler yaptı. Bütün Hint Yarımadasını dolaştı, Bağdat'ı, Mekke ve Medine'yi ziyaret etti (Kıranatlıoğlu, 2023, s. 427).

Guru Nanak, bütün ömrünü seyahat ederek ve mesajını yayarak geçirdikten sonra, Pencap'taki evine döndü. Ailesiyle birlikte bir zengin tarafından kendisi için kurulmuş olan Kartapur köyüne yerleşti. Onun şöhretini duyanlar ilahilerini ve vaazlarını dinlemek için dört bir yandan geldiler. Kast, din veya cinsiyete dayalı hiçbir ayırımın olmadığı sınıfsız bir toplum arzuluyordu. Bu arzusunun bir tezahürü olarak Sihizm'de langar adı verilen ortak mutfağı kurdu. Burada zengin fakir herkes bir arada oturup ortak bir yemeği paylaşabiliyordu (*Sikhism Religion of the Sikh People*, t.y.). Yerleştiği bu köyde 1539 yılının Eylül ayında, yetmiş yaşında öldü (Batuk, 2020, s. 278).

Guru Nanak'tan sonra onun mesajını sürdüren ve geliştiren dokuz lider daha vardır. Guru ünvanıyla anılan bu kişilerin isimleri şöyledir: Guru Angad Dev, Guru Amar Das, Guru Ram Das, Guru Arjan Dev, Guru Har Gobind, Guru Har Rai, Guru Har Krişan, Guru Tegh Bahadur ve Guru Gobind Singh'dir. Hepsi beraber on Guru olarak bilinirler, bu on gurunun öğretileri Sih kutsal kitabı Guru Granth Sahib'de yazılıdır. Gurular, erdemli bir yaşam sürmenin ve başkalarına hizmet etmenin önemine inanan ruhani liderlerdi. Ayrıca meditasyonun, kendini gerçekleştirmenin ve Tanrı'ya bağlılığın önemini vurguladılar (Kurt & Aykıt, 2019, s. 104). Guru ilahi bir varlık değildir ama ilahi öğretilerin vücut bulmuş hali olarak kabul edilir. Guru, tüm bilgi ve bilgeliğin kaynağıdır ve Tanrı'nın yeryüzündeki temsilcisi sayılır (Kutlutürk, 2019, s. 224).

İlk Sih Guru Nanak, ölmeden önce kendisinden sonra guru olacak kişiyi belirlemiştir ve bu uygulama sonraki gurular tarafından sürdürülmüştür. Dördüncü Guru olan Ram Das'dan itibaren

guruların hepsi tek bir aileden gelir. Sihizmde tenasühe inanıldığı için tüm Guruların aynı kişilik olduğu düşünülür. Guru Nanak gurunun kişiliğinin bir kişiden diğerine aktarımını “bir mumun diğerini tutuşturması”na benzetmiştir bu sebeple sonraki guruların çoğu “Nanak” adını takma ad olarak kullanmıştır. Onuncu ve son Guru Gobind Singh, ölümünden önce kendisinden sonra insan Guru gelmeyeceğini bildirmiştir. Beşinci guru tarafından derlenmiş olan kitaba sonraki guruların sözlerini de ekleyerek son halini vermiş, “Guru Granth Sahib” olarak adlandırdığı bu kitabı Sihlerin ebedi gurusu olarak ilan etmiştir. Bu kitaptaki ilahilerin hepsi on guruya ait değildir, başka kimselere ait ilahiler de vardır. Gurular dışında kutsal metinlerde sözleri bulunan kişilere “adanmış” anlamında “bhagatlar” denir. Mesela Sih kutsal metinlerinde Kabir’e ait iki yüz doksan iki, Namdey’e ait altmış, Ravidas’a ait kırk bir, Baba Ferid’e ait yüz otuz dört, Surdas’a ait iki ilahi bulunur. Kutsal kitapta bu kişilere ait olduğu söylenen sözleri belirtmek için “adanmış kimselerin sözleri” anlamında “bhagatbani” terimi kullanılır. Sihlere göre bu kişilerin derecesi gurulardan daha aşağıdadır (Kutlutürk, 2017, s. 39). O zamandan beri, Guru’nun dini otoritesinin kutsal yazıtlara ait olduğu kabul edilmiştir. Bu sebeple kitap yaşayan bir Guru olarak kabul edilir ve ona insan Gurulara gösterildiği gibi saygı ve hürmet gösterilir (Batuk, 2020, s. 292).

2. LANGAR’IN TARİHÇESİ

Fakirlere sadaka ve yolculara yemek vermek tüm kültürlerde övülen ve teşvik edilen bir davranıştır.² Hindistan gibi münzevilerin ve gezgin keşişlerin yoğun olduğu bir bölgede bu insanlara yemek vermek daha bir önem kazanmıştır. Bununla birlikte muhtaçlara yemek yedirmek bireysel bir hizmet olarak kalmış, kurumsal bir yapıya dönüşmemiştir. Hindu festivallerinde ve sufi dergâhlarında toplu yemekler yense de bunlar da geçici faaliyetler olarak kalmıştır. İnsanların kastlara ve dine dayalı olarak dışlanması, sosyal yardımları daha da sınırlamış ve bu da onların gerçekten “topluluk mutfakları” olarak adlandırılıp adlandırılmayacağı konusunu tartışmalı hale getirmiştir. Ancak Sih Gurular tarafından başlatılan ve bu güne kadar devam eden bir gelenek bu durumu değiştirmiştir çünkü Sihlere ait topluluk mutfağı evrenselidir ve her inanç ve kökenden insanı kabul etmiştir. Sihler tarafından servis edilen yemeğin türü ve kullanılan pişirme yöntemi, Sih langarının tüm inançlar ve kastlar tarafından evrensel olarak kabul edilmesini sağlamıştır.

Gurinder Singh Mann ve Arvind-Pal Singh Mandair gibi birçok yazar, on beşinci yüzyılda, Hindu Nath Yogiler ve Müslüman Sufi azizleri gibi çeşitli dini gruplar arasında gezginlere, münzevilere ve gezgin yogilere yiyecek sağlamanın moda olduğunu bildirmiştir (Mandair, 2013; Mann, 2001). Bununla birlikte, herhangi bir topluluk tarafından belirli bir süre boyunca sürekli olarak ücretsiz pişmiş yemek sağlayan resmi kurumsallaşmış topluluk mutfaklarına dair hiçbir kanıt bulunmamaktadır.

Gönüllüler tarafından muhtaçlara yemek verilmesi Hint geleneğinde çok eski bir uygulamadır. Örneğin Gupta İmparatorluğu³ döneminin Hindu tapınaklarında, gezginleri ve fakirleri beslemek için dharma-shala veya dharma-sattra adı verilen bir mutfak ve imarethane bulunuyordu (Banerjee, 1989, s. 83). Bu topluluk mutfakları ve dinlenme evleri epigrafik kanıtlarla kanıtlanmıştır ve Hindistan’ın bazı bölgelerinde satram (örneğin, Annasya Satram), choultry veya chathram olarak anılmıştır (Reddy, 2014). Aslında Sih tarihçisi Kapur Singh, Langar’dan bir Aryan kurumu olarak söz etmiştir (Singha, 1994, s. 14).

Bu tür mutfaklar sangrand, masya veya diğer özel festivallerle sınırlıydı. Çoğu zaman bu mutfaklara alt kastlara mensup insanların girmesi engelleniyordu dolayısıyla buraların tam manasıyla “topluluk mutfakları” sayılması mümkün değildi. Çeşitli dinlerin ve farklı tarikatların yemek pişirme kuralları nedeniyle pek çok kişi bu tür “bedava yemeklerden” uzak duruyordu. Örneğin Hindular

² Mesela İslam’da “infak” olarak isimlendirilen bu davranış için bkz. <https://www.vuslat.org.tr/infak-sadaka-ile-ilgili-ayetler-ve-hadisler> (20.12.2023)

³ Gupta İmparatorluğu, MS 4. yüzyılın başlarından MS 6. yüzyılın başlarına kadar var olan eski bir Hint imparatorluğuydu. Zirvesinde, yaklaşık MS 319’dan 467’ye kadar, Hindistan yarımadasının çoğunu kapsıyordu. http://encarta.msn.com/encyclopedia/761571624/Gupta_Dynasty.html (28.10.2023)

Müslüman langarlarına katılmazdı ve bunun tersi de geçerliydi. Ancak Sih Gurular tarafından başlatılan topluluk mutfağı evrenseldi ve her inanç ve kökenden insanı kabul ediyordu ve bu uygulama günümüze kadar devam etmiştir (Singha, 1994, s. 15).

Çinli bir Budist olan Ching⁴ bu tür gönüllü mutfaklara sahip manastırlar hakkında bilgi vermiştir. Langar kurumu, 13. yüzyılda Pencap bölgesinde yaşayan bir Sufi Müslüman olan Feridüddin Kaşkar'dan⁵ doğmuştur. Bu kavram zamanla yayıldı ve MS 1623'te derlenen Cevahir el-Feridi'de belgelendi (Metcalf, 1984, s. 336). Langar kelimesi ve bu kurum, tabiri caizse sufilerden ödünç alınmıştır. Çisti ve diğer sufi şeyhlerinin dergâhlarının fakir ve zenginlere açık bir langarı vardı, ancak Hindular çoğunlukla onlardan uzak duruyorlardı. Brahman'ı paryayla birlikte oturtmak ve dokunulmazlığı ortadan kaldırmak, Hindularla Müslümanların aynı mutfaktan yemek yemesini sağlamak tüm sosyal ortamı yok etmek demektir (Study, 1967, s. 190).

Din, kast, renk, mezhep, yaş, cinsiyet veya sosyal statüye bakılmaksızın tüm insanlara hizmet vermek için tasarlanan langar, MS 1500 civarında Kuzey Hindistan'ın Pencap eyaletinde, kurucusu Guru Nanak tarafından Sihizm'e tanıtılan yenilikçi bir hayır kurumu ve eşitlik sembolüydü (Mandair, 2013, s. 67).

Sihizmin ikinci Gurusu Guru Angad, tüm Sih gurdwara tesislerinde, yakından ve uzaktan gelen ziyaretçilerin basit bir oturma yerinde ücretsiz bir yemek alabileceği langar kurumunu sistematize etmesiyle hatırlanır (P. Singh & Fenech, 2014, s. 319). Mutfağı işleten gönüllüler (sevadarlar) için de kurallar ve eğitim yöntemi belirledi, mutfağı dinlenme ve sığınma yeri olarak görmeye ve tüm ziyaretçilere karşı her zaman kibar ve misafirperver olmaya önem verdi (Mandair, 2013, s. 35). Üçüncü Guru, Guru Amar Das, langar uygulamasını teşvik etti ve kendisini ziyaret eden herkesin kendisiyle konuşmadan önce langar'a gitmesini istedi (P. P. Singh, 2006, s. 38).

Langar, gurdwara'ya gelen herkesin paylaştığı ortak yemektir ve Guru Nanak'ın zamanından beri Sih topluluğunun bir parçası olmuştur. Katılımcıların hepsi yerde eşit seviyede oturur ve aynı kaplarda hazırlanan aynı yemeği yerler. Bu şekilde langar, tüm insanların eşitliğinin ritüelistik bir ifadesi olarak hizmet eder (*Langar*, t.y.).

3. LANGAR'DAKİ İŞLEYİŞ

Langar, Sihler ve gurdwara'ya gelen tüm ziyaretçiler tarafından paylaşılan ortak yemektir. Sih topluluğunun kuruluşundan bu yana langar, Sih dini yaşamının önemli bir parçası haline gelmiştir. Ayinden sonra hiçbir Sih langar yemeden ayrılmaz. Sihler için bu şekilde birlikte yemek yemek, tüm insanlığın eşitliğinin ve birliğinin ifadesidir. Aynı zamanda Sih'in cemaat şuurunu da güçlendirir. Ziyaretçiler ve misafirler Sih geleneğinin büyük misafirperverliğine kolayca dâhil olurlar.

Hinduizm'de besinlerin üretimi, hazırlanması, değişimi ve tüketiminde çok titiz uygulama yöntemleri vardır. Hindistan'da yemekle ilgili her türlü işlem, Hindu toplumunda her biri önemli bir rol oynayan akrabalık, saflık, ritüel, etik değerler ve sosyal tabakalaşmanın korunması göz önünde bulundurularak gerçekleştirilir. Hint kast sistemine göre Brahman ve Kshatriya gibi yüksek kastlardaki kişilerin saflığının korunması sadece yiyecek ve içeceğin tüketilmesiyle ilgili değildir, aynı zamanda onu kimin pişirdiği, hatta ona kimlerin dokunduğu da önemlidir. Çoğu durumda kişi kirlilik riskiyle karşı karşıya kalır ve kendisinininkinden daha düşük kast statüsüne sahip kişilerin elinden içecek veya pişmiş yemek kabul ederse kendi statüsünü düşürmekle tehdit edilir ("The Indian Caste System & Food", 2013). Geleneksel Hint toplumunda kast eşitsizliğinin en belirgin işaretlerinden biri, kişinin kendi kast grubunun dışındaki, daha alt kasttan veya farklı bir dinden kişilerle yemek yemesinin yasak oluşudur. Başından beri Sih guruları, tüm Sihlerin ve Sih gurdwaralarına gelen tüm ziyaretçilerin birbirleriyle birlikte ortak yiyeceklerden pay almasını isteyerek bu eşitsizliği açıkça reddettiler. Langar salonunda kadınlar ve erkekler, zenginler ve

⁴ Asıl adı Zhang Wenming olan bu şahıs MS 635-713 yıllarında yaşamış Çinli Budist keşiştir, gezgin ve tercüman olarak ünlüdür. [https://en.wikipedia.org/wiki/Yijing_\(monk\)#cite_note-1](https://en.wikipedia.org/wiki/Yijing_(monk)#cite_note-1) (01.11.2023)

⁵ Feridüddin Mesud Kaşkar (1173 - 1266); yaygın olarak Baba Ferid veya Şeyh Ferid diye bilinir, 13. Yüzyılda yaşamış Pencaplı bir Müslüman vaiz, şair ve mutasavvıftır.

fakirler, üst ve alt tabakadan insanlar bir arada oturur. Böylece langar yemeği eşitsizliğin özüne saldırır ve Sih'in önyargıyı kişisel olarak reddetmesini simgeler (*Langar*, t.y.).

Yemek hazır olduğunda, her yemeğin küçük bir kısmı paslanmaz çelik bir kâseye konur ve Guru Granth Sahib'in önüne yerleştirilir. Sonra Tanrı'nın yemeği kabul etmesini sağlamak için Ardas duası okunur.⁶ Daha sonra yiyecek orijinal kabına geri konulur, böylece gurunun kutsamaları yemek kabının tamamı aracılığıyla insanlara aktarılır. İnsanlar langar salonuna geldiklerinde, gönüllü hizmetçiler aralarında dolaşır taze yiyecek ve sıcak ekmek getirirken, uzun halı sıraları üzerinde yere otururlar. Arkadaşların, ailelerin ve ziyaretçilerin toplulukla birlikte olmaktan ve sohbet etmekten keyif aldığı ciddi ama neşeli bir atmosfer vardır (*Langar*, t.y.).

Sih mabetlerinde yemekten başka ikram edilen geleneksel bir tatlı da vardır. "Parshad" (perşad) denilen bu tatlı eşit miktarda buğday unu, şeker ve tereyağından yapılır. İlk beş porsiyon Panj Pyares'in (Khalsa'nın ilk beş üyesi) anısına Khalsa üyelerine verilir.⁷ Bundan sonra merteye ve kast ayırımı yapılmaksızın herkese Parshad ikram edilir (*BBC - Dinler - Sihizm*, t.y.).

Langarda düzeni sağlayan görevliler olduğu gibi işleri yapan ve yapılmasına yardım eden çok sayıda erkek veya kadın gönüllü bulunur. Langarın işleyişine yardımcı olmak bir ayrıcalık olarak görülür. İnsanlar langarda yemek pişirerek, temizlik yaparak veya servise katılarak yardım ederler.

Genellikle her hafta langarı sağlamak isteyen kişilerden oluşan bir bekleme listesi hazırlanır. Bunun nedeni, bu göreve talip olanların çok olması ve bu kişilerin sıraya konmasının gerekmesidir. Zira Sihler için insanlara hizmet etmek Tanrı'yı razı etmenin en başta gelen ve en güzel olan yoludur. Bu hizmet Sihlere tüm insanların aynı insan ailesine ait olduğunu ve bu nedenle eşit muamele görmesi gerektiğini hatırlatır. Yiyeceklerin tamamı bedavadır ve inançları ne olursa olsun gurdwara'yı ziyaret eden herkese ikram edilir. Langar, sihler için hem büyük bir ibadettir hem de gurur vesilesidir, bu vesileyle seslerini tüm dünyaya duyurur ve varlıklarını hissettirirler. Farklı inanç ve kimlikten insanları misafir ederek onlara yakın olduklarını gösterirler. Guru Granth Sahib'de şöyle bir ifade vardır: Guru'nun shabad'ının mutfağı olan Langar açıldı ve malzemeleri hiçbir zaman tükenmiyor (Guru Granth Sahib 967) (*Langar - Uygulamalar - AQA - GCSE Dini Araştırmalar Revizyonu - AQA - BBC Bitesize*, t.y.).

Langar, gurdwaranın önemli ve ayrılmaz bir parçasıdır. Sihler nerede olursa olsun herkes için langarlar kurmuşlardır. Sihler şöyle dua ederek Yüce Allah'tan lütuf beklerler: "Loh langar tapde rahin - langarların sıcak tabakları daima hizmette kalsın." (*Langar - Sih Dini*, t.y.).

Langar, tüm inançları kapsayıcı kılmak için yalnızca vejetaryen yemekler sunmaktadır. Farklı inançların farklı gıda kanunları vardır; örneğin Müslümanlar yalnızca helal yemek yiyebilirler. Bu nedenle malzemeleri seçerken ve yemekleri hazırlarken değişik inanç gruplarının hassasiyetleri dikkate alınır.

⁶ Ardas, Sihlerin Tanrıya yaptıkları duadır. Ardas kelimesi Farsça 'arzdashat' kelimesinden türetilmiş olup, bir rica, bir yakarış, bir dua, bir rica ya da üst bir otoriteye hitap anlamına gelir. Ardas yapan kişiye Ardasia denir. Aşağıdaki durumlardan birinde yapılır: Herhangi bir önemli görevi gerçekleştirmeden önce veya üstlendikten sonra. Günlük Sih dualarını (Bani) okuduktan sonra. İlahi söyleme (Kirtan) gibi bir hizmetin tamamlanmasının ardından. Duruma göre değişik dualar yapılabilirse de tüm duaların başında şu ifadeleri söylemek adet olmuştur:

Sen bizim Rabbimiz ve Efendimizsin; Sana bu duayı ediyorum.

Bu beden ve ruh tamamen Senin mülkündür.

Sen bizim annemiz ve babamızsın; biz senin çocuklarıyız.

Senin lütfunda o kadar çok sevinç var ki!

Kimse senin sınırlarını bilmiyor.

Ey Yücelerin En Yücesi, En Cömert Tanrım,

Tüm yaratılış Senin ipliğine bağlı.

Senden gelen, Senin Emrindedir.

Halini ve kapsamını ancak Sen bilirsin.

Nanak, kölen sonsuza dek bir kurbandır.

<https://wahegurunet.com/sikh-ardas/> (14.12.2023)

⁷ Khalsa hakkında detaylı bilgi için bkz: (Kıranathoğlu, 2023, s. 427)

4. ALTIN TAPINAK'TAKİ LANGAR

Hindistan'ın kuzeybatısında, Pakistan sınırından 50 km. uzaklıkta bulunan Amritsar, aynı adı taşıyan ilin merkezi ve Pencap eyaletinin en büyük şehridir. Buranın önemi şehrin merkezinde yer alan ve ortasında, altın levhalarla kaplanmış olduğu için Altın Tapınak adıyla anılan mabedin bulunmasıdır. Sihler buraya “Tanrı'nın evi” anlamında Har-mandar derler. Mabedin ortasında Amrita-saras (âb-ı hayât havuzu) bulunur (Erdem, 1991). Sihizm'in en önemli merkezi olan Amritsar'ın kurucusu, dördüncü guru Guru Ram Das'tır. Ram Das'ın küçük oğlu ve beşinci guru Guru Arjan, orada Sihlerin en önemli mabedi olan Altın Mabet'i inşa ettirmiştir (Küçük, 1986).

Altın Tapınak veya “Harmandir Sahib”, Amritsar'da bulunan ve Sihler için en önemli olan kutsal tapınaktır. Tapınak içerisinde büyük bir gölet bulunur. Tapınağın kapıları her dinden ve ırktan insanlara açıktır. Tapınağa ayakkabı ile girilmez ve girerken başlar kapatılır. Ortamın huzurunu bozacak davranışlarda bulunmak yasaklanmıştır (Kıranatlıoğlu, 2023, s. 446). Tapınakta yirmi dört saat ücretsiz yemek verilir, günde ortalama yetmiş bin kişi yemek yemektedir. Din ya da millet farkı olmaksızın insanların ücretsiz konaklama imkânı vardır. Altın Tapınak'ı günde yaklaşık yüz bin kişi ziyaret etmektedir (singh, t.y.).

Altın Tapınak'taki langar, Sih inancının kast kavramını reddetmesinin canlı bir örneğidir. Genellikle günde yaklaşık 70.000 kişiyi ücretsiz besler. Dini bayramlarda ve hafta sonlarında langar günde 100.000'den fazla insanı doyurmaktadır. Yemeğin hazırlanmasında her gün ortalama 7.000 kg buğday unu, 1.200 kg pirinç, 1.300 kg mercimek, 500 kg sadeyağ kullanılmaktadır. Mutfak, yüzlerce gönüllünün yardım ettiği 450 personel tarafından yönetilmektedir. Mutfakta saatte 25.000 rotis (şebit ekmek) üretebilen otomatik roti makinesi kullanılmaktadır. Yiyecekler hazırlandıktan sonra gönüllülerin yemekhanede taşıyıp servis yapabilmesi için daha küçük kaplara yerleştirilir. İnancı ve geçmişi ne olursa olsun herkesin yemek salonuna girmesine izin verilir. Kadınlar, erkekler ve çocuklar hep birlikte oturur. Girmeden önce ayakkabılar çıkarılmalı ve başörtüsü takılmalıdır. Herkes eşit olarak yere oturur böylece tüm insanlar aynı seviyede olmaktadır. Aynı anda yaklaşık 5.000 kişiye hizmet verebilecek iki salon bulunmaktadır. Gönüllüler ayrıca halkın beslenmesinde kullanılan 300.000 tabak, kaşık ve kâseyi de yıkamaktadır (*Langar – Sih Dini*, t.y.).

Büyük felaketlerde felaket mağdurlarına langar sağlamak için hazır bulunan çok sayıda Sih Langar Seva Uluslararası Yardım ve Afet Yardım ekibi bulunmaktadır. Yardım hizmetleri ücretsiz yiyecek, hayatta kalma kitleri, geçici barınak ve tıbbi malzeme sağlar (*Langar – Sih Dini*, t.y.).

SONUÇ

Guru Nanak ve sonrasında gelen dokuz gurunun oluşturduğu Sihizm tanrının varlığına ve birliğine inanır; ancak tanrının bedenleşmesine inanmaz bu sebeple de onun resminin ya da heykelinin yapılmasına karşı çıkar. Sihizm diğer dinlerin aksine tanrıyı memnun etmek için katı kurallara bağlı törenler yapılmasını istemez, bunun yerine canlılara hizmet edilmesini öğütler. Sihler zamanlarının ve gelirlerinin onda birini toplum hizmeti için ayırırlar. Bu hizmetin başında insanlara yemek vermek gelir. Gurdwara denilen Sih mabetlerinde ziyaretçilere yemek sunmak için bir yemekhane vardır. Görevlilerin ve gönüllülerin farklı inançların hassasiyetlerini dikkate alarak hazırladığı yemekler ücretsiz olarak ikram edilir. Langarın hazırlanış ve sunuş şekli Sih inancının Hinduizm'in kast sistemine yönelik itirazının fiili bir ifadesidir, yerde yan yana oturarak aynı yemeği yiyen insanlar eşitliğin en açık göstergesidir. Öte yandan Sihlerin bu ikramı onların tanınmasına ve sevilmesine vesile olmaktadır.

KAYNAKÇA

- Banerjee, M. (1989). *Historical and Social Interpretations of the Gupta Inscriptions*. Sanskrit Pustak Bhandar.
- Batuk, C. (2020). Sihizm. İçinde M. Alıcı (Ed.), *Dinler Tarihi* (ss. 273-299). Lisans Yayıncılık.
- BBC - Dinler - Sihizm: Gurdwara*. (t.y.). Geliş tarihi 25 Temmuz 2023, gönderen https://www.bbc.co.uk/religion/religions/sikhism/ritesrituals/gurdwara_1.shtml

- Erdem, S. (1991). Amritsar. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (C. 3, ss. 97-98).
- Kıranathoğlu, M. (2023). Sihizm. İçinde *Dinler Tarihi* (1. bs). Lisans Yayıncılık.
- Kurt, A. O., & Aykıt, D. A. (2019). *Dinler Tarihi* (1. bs). Bilay (Bilimsel Araştırma Yayınları).
- Kutlutürk, C. (2017). Farklı Dinlerde Vahyin Semantik Alanı (Hinduizm ve Sihizm Örneği). İçinde M. Sülün (Ed.), *Kuran Vahyi* (ss. 17-48). Matsis Matbaa.
- Kutlutürk, C. (2019). Hint Dinleri. İçinde Ş. Gündüz (Ed.), *Dünya Dinleri* (Birinci, ss. 182-232). Milel Nihal Yayınları.
- Küçük, A. (1986). Sih Dini. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 28, 391-418.
- Langar – Sih Dini. (t.y.). Geliş tarihi 03 Kasım 2023, gönderen <https://www.sikhreligion.net/langar/>
- Langar: *The Communal Meal*. (t.y.). Geliş tarihi 03 Kasım 2023, gönderen <https://pluralism.org/langar-the-communal-meal>
- Langar—Uygulamalar—AQA - GCSE Dini Araştırmalar Revizyonu—AQA - BBC Bitesize. (t.y.). Geliş tarihi 03 Kasım 2023, gönderen <https://www.bbc.co.uk/bitesize/guides/znwr97h/revision/5>
- Mandair, A.-P. S. (2013). *Sikhism: A Guide for the Perplexed*. A&C Black.
- Mann, G. S. (2001). *The Making of Sikh Scripture*. Oxford University Press.
- Metcalf, B. D. (1984). *Moral Conduct and Authority: The Place of Adab in South Asian Islam*. University of California Press.
- Reddy, P. C. (2014). *Hindu Pilgrimage: Shifting Patterns of Worldview of Srisailam in South India*. Routledge.
- Rıza, K. (2022). Kebir. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (C. 25, ss. 162-163). TDV İslâm Araştırmaları Merkezi.
- Sayım, H. (2001). Sih Dini. *Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 11(19), 85-96.
- Sikhism Religion of the Sikh People*. (t.y.). Geliş tarihi 20 Temmuz 2023, gönderen <http://www.sikhs.org/guru1.htm>
- singh, satbir. (t.y.). *Golden Temple, Amritsar, Sri Harmandir Sahib, Darbar Sahib, Hari Mandir, Sikhism, Famous Temples of India, Ancient Temples of India, Temples India, Darbar Sahib, Swaran Mandir*. / . Geliş tarihi 10 Haziran 2023, gönderen <https://www.goldentempleamritsar.org/>
- Singh, P. (2003). *The Guru Granth Sahib: Canon, Meaning and Authority*. Oxford University Press.
- Singh, P., & Fenech, L. E. (2014). *The Oxford Handbook of Sikh Studies*. OUP Oxford.
- Singh, P. P. (2006). *The History of Sikh Gurus*. Lotus Press.
- Siñgha, P. (1994). *Community Kitchen of the Sikhs*. Singh Bros.
- Study, I. I. of A. (1967). *Transactions* (C. 4). R. Nivas.
- The Indian Caste System & Food. (2013, Haziran 3). *Foodie Byte*. <https://foodiebyte.wordpress.com/stories/culture-in-food/the-indian-caste-system-food/>
- thegurjyot. (2021, Temmuz 31). *Japji Sahib İngilizce Çeviri—Japji Sahib Yolu*. <https://japjisahibpath.com/japji-sahib-english-translation/>